

Dacia Aureliană

Revista românilor din Timoc

XXI. Cum s-a născut ziarul „Vorba noastră” la românii din Timoc – Serbia de N-E (1945)

Pentru cititorul obisnuit, subiectul aceste pare a fi fără însemnătate; însă pentru românii din dreapta Dunării, unde nu a existat democrație nici o zi, nu există și nici nu va exista, pentru că democrația nu poate prinde rădăcini într-o lume imorală și necultivată, care privește la străini și minorități cu ură. Prin urmare pentru niște români învățați cu subjugarea și jupuiala economică timp de 112 ani de când au căzut de sub jugul turcesc sub jugul nemilos creștinesc al sârbilor, este un eveniment epocal, aproape nevisat, într-o lume necivilizată să se întâmple.

În această conjunctură m-am aflat eu cu prieteni și oameni cu frică de Dumnezeu, atunci când s-a pus temelia primului ziar în limba română, într-o țară neprielnică și sufocată de agresiuni și neînțelegeri ca Serbia.

Cei care îndrazneau în Serbia să se gândească la lucruri atât de sfinte și omenеști, de fapt fuseseră scăpați de la moarte cu doi ani mai înainte, atunci când i-am scos pe patru români timoceni dintr-un lagăr de prizonieri, ce-și aveau locațiunea în cetatea bastion din Timișoara de azi.

Așa se întâmplă că prin luna octombrie 1944, după ce armata sovietică a trecut Dunărea pe la Hinova, Vârbița Mare în Timoc Serbia, românii din acest teritoriu au început să se organizeze și s-au gândit și la vitorul culturii și limbii românești, interzisă de către statul de drept până și în zilele de azi.

Un fost partizan comunist din armata titoistă, ajuns comisar politic pentru armata de eliberare iugoslavă din Serbia de Răsărit, avocatul Atanasie Radulovici, născut în

Kobișnița, lângă Negotin, îmi trimite printr-un curier o scrisoare să vin neapărat la Negotin, să trec Dunărea fără pașaport, că are el grijă deoarece deține o putere nelimitată în provincie și să profităm ca împreună să înființăm primul ziar românesc la românii timoceni, de la facerea lumii.

Inițiativa mi s-a părut a fi de o inspirație venită de la Dumnezeu. Însă era greu să mă decid să trec în astfel de condiții Dunărea pentru că era riscul enorm de mare să nu mă mai întorc. M-am consultat cu prietenii din Turnu Severin, de la București, cu regretatul Iuliu Maniu și cu dr. Nicolae Lupu, Petre Barașoveanu și alții, dacă este bine sau nu să trec Dunărea pentru scopul arătat. Ei bine nu am găsit la nimeni o înțelegere, încât să mă încurajeze să merg la această întâlnire de o însemnătate atât de mare pentru românii timoceni.

De aceea am decis să risc, pentru că judecam astfel: „dacă merg și reușim să scoatem un ziar românesc, este o birunță, chiar dacă eu nu m-aș mai întoarce”. Prin urmare, m-am decis lăsându-mă în voia soartei și l-am rugat pe amicul meu Tasa Radulovici, să-mi-l trimită însoțitor pe marinarul din satul Prahova, Toză Sârbu, care să tracă la Gruia cu arma, să mă protejeze cât timp voi sta la Negotin.

Am plecat într-o zi convenită cu amicul meu, marinarul a trecut la Gruia în port și eu am ajuns la Rădoivăț în familia judecătorului Oprea, pe care îl cunoșteam, și care m-a transportat la Negotin, cam vreo 7 kilometri cu șareta proprie.

Discuțiile noastre s-au purtat în Casa Armatei din Negotin, unde Tasa Radulovici m-a așteptat, având cureta instituției plină de rezerviști chemați să fie trimiși la război pentru eliberarea Belgradului de sub ocupație germană și bulgară. Când am pus piciorul pe prima treaptă a scării de la comandament și am aruncat ochii peste mulțime, cei mai mulți mă cunoșteau și au început să strige „Sandu, Sandu...vrem școli, vrem biserici...”. În față erau câțiva învățători, l-am recunoscut pe dascălul Nicolici de la Corbova, de la Mocrani și alte sate. M-am întors cu fața spre mulțime, i-m salutat și i-am mulțumit,

spunându-le că „drepturile lor nu stau în mâna mea, sau în puterea mea, ci stau în mâna lor și în puterea lor”.

După aceea, am discutat amănuntele înființării ziarului „Vorba noastră”, cum să obținem hârtie de tipar de la București și ce stratagemă va trebui folosită pentru ca să se aleagă și armata comunista a lui Tito cu un folos de pe urma acestei ecuații.

Eu mă pregătisem de la Bucurști să merg în Bosnia la statul major al mareșalului Tio și să îi cer un mic interviu. În acest scop am obținut o legitimație semnată de directorul Voinea, iar numele meu pe document era următorul, „Sandu Zlocuteanu, corespondent la Belgrad al Agenției de presă, Rador”. Aprobarea pentru obținerea unui interviu din partea mareșalului Tito mi-a fost respinsă de către comandantul militar al regiunii timocului, un anume Angelkovici. Acesta mă socotea un fel de infractor pentru statul comunist iugoslav și avea gânduri întunecate cu mine; dacă nu era Tasa, să-l convingă că nu sunt periculos, că nu am comis nici un rău, nu se știe ce se putea întâmpla.

Era ziua de 7 noiembrie 1944, am coborât după ce am pus la cale o călătorie a mea până în satul natal Zlocutea – Alexandrovaț și modalitățile obținerii de la guvernul României a hârtiei și a unor furnituri alimentare pentru armată. Erau în curtea casei armatei și așteptau să fie imbarcați în vagoane și trimiși pe front în Bosnia. Mai mulți tineri erau chiar din satul meu și atunci l-am rugat pe Tasa, spunând-i mai mult în șopată, cam așa: „Lasă-i pe amărâții ăștia și chiamă-i altădată, fă-le acest bine dacă vrei să te vadă Dumnezeu, că numai El va fi cu tine”, și așa a și făcut, toți au plecat acasă, iar eu cu cei din Zlocutea aproape am umplut un vagon. Era o bucurie pe fețele unor frați neorociți care scăpaseră de sub administrația bulgărească. A mers cu mine și ocrotitorul meu, Toză Sârbu, iar a doua zi la înapoiere, când urma să mă însoțească până în port la Rădoivăț, împreună cu un fost ziarist sârb, Marinko Paunovici, căsătorit cu o româncă din Korbova, pe care l-am sprijinit cu alimente vreo trei ani, dintr-o dată m-au părăsit dispărând în mulțime, rămânând numai cu sora mea, cu văru-meu

Velko și cu cumnatul acestuia Bogomir a lui Lăpădat. Ei vroiau să meargă până la Turnu Severin, să facă niște cumpărături pe care aici nu le puteau găsi.

După ce am trecut calea ferată și am apucat pe șoseaua ce șerpuia spre Rădoivăț, la numai vre-un kilometru am văzut multă lume pe un tăpșan adunată și aproape înceremenită în fața unor partizani naționaliști sârbi, ce fuseseră împușcați chiar în noaptea aceea. Am presimțit că acolo nu este ceva curat și am ezitat să merg, însă nici sorumea și nici ceilalți nu se mișcau din loc și priveau crucindu-se ca la o minune ce numai în Serbia se poate petrece. Era un timp cețos, nu vedeai la 50 de metri și ziua era scurtă, mă gândeam că până seara nu o să putem trece Dunărea, de aceea am sărit șanțul și m-am dus să văd ce mai pot face confrății noștri sârbi în vremuri învrăjbite ca acelea.

Când am ajuns și am văzut mai multe cadavre împușcate în cap, cu mâinile legate la spate cu o sârmă, izbutiseră sârmanii să se ridice cu pieptul deasupra pământului ca și când ar fi încercat un zbor în lumea nebinecuvântată. Creierii risiți în stânga și în dreapta puteau să îl îmbolnăvească pe un om normal și sănătos. Asemenea masacru, nu văzusem dar nici nu citisem că e posibil să se petreacă în lumea fără de suflet.

Am ajuns la Rădoivăț spre seară și nu găseam barcă care să ne treacă Dunărea. Deasemeni nu aveam pașaport nici unul dintre noi cei patru carecălătoream în România. Mai târziu mi-am dat seama că intenționat partizanii care mișunau prin sat și trăgeau focuri de armă când într-o curte, când în alta, te făcea să crezi că ești ajuns la marginea iadului și de aici nu ai nici o salvare. Încercările de a-i îmbuna pe partizani când cu bani, când cu alte momeli, nu dădeau nici un rezulta. Până la urmă am izbutit să aflu că sunt în căutare de a cumpăra un bou pentru a-l tăia și trimite carne armatei. Eu i-am promis șefului acestora că le cumpăr un bou dincolo la Gruia, pe care-l pot tăia și până seara au carnea. După ce s-a convins că poate avea încredere în promisiunile mele, a zis că el merge cu oamenii lui să ia carnea, iar eu să plătesc. Cum am ajuns în port, domnul vameș șef Petrică Brașoveanu s-a

dus cu partizanii în sat, au plătit carnea și s-au întors în Serbia cu barca plină. La Severin am aluns noapte cu o căruță și am fost legitimați de către armata soviatică de câteva ori. Merită să vă spun că toate locuințele pe care le-am avut în Severin au fost bombardate și făcute scrum de aviația americană, începând din luna aprilie până prin luna august. De aceea nu știam pe unde să mă mai ascund. La urma urmei m-am mutat în satul Șimian, într-o casă de margine.

A doua zi am aflat din presă, din ziarul Scânteia și România Liberă că și viitorul ministru de externe, Grigore Preoteasa, care a murit într-un fel de accident de avion la coborârea pe aeroportul Moscova, a făcut și el o călătorie la Negotin pentru a cere îngăduința să ia un interviu mareșalului Tito. Însă nu i s-a permis. Rețin din ziare că omul politic amintit s-a mirat că oamenii din sate vorbeau românește, precum și căruțașul și nu înțelegea miracolul, de unde vor fi învățat.

Cam a treia zi a sosit la mine Voilav Baldjici, în uniformă de miltar german și în bandulieră cu un pistol mauser, de fabricație germană. A dormit pe jos, nu a vrut să doarmă cu mine în pat și purta cu el un geamantan plin cu dinari, să plătească hârtia plus două vagoane de untură, un vagon de zahăr și un vagon de orez.

Călătoria la București nu ar fi fost posibilă atunci pentru că toate trenurile erau militarizate, circulau numai trenurile sovietice, dar am găsit o soluție ca prin jandarmeria municipală, care avea un autobuz, să putem călători la Craiova, unde am dormit o noapte la un hotel destul de modest, iar a doua zi ne-am urcat clandestin pe un tren de marfă, care a oprit la București, astfel că am scăpat cu bine. Aci am apelat la Ministerul Economiei, să fim primiți de către ministrul Tudor Ionescu.

Pe atunci era timp de război și era greu să ajungi la un ministru, însă când a auzit că este vorba de o delegație de la românii din Timoc, imediat ne-a primit și nu a mai fost nevoie să apelăm la Iuliu Maniu sau alții, care oricum ne-ar fi sărit în ajutor. Ministrul Tudor Ionescu a fost bucuros că are prilejul să-i ajute pe românii timoceni din Serbia de Răsărit. El a aprobat un vagon de hârtie de ziar

și patru vagoane de alimente pentru armata comunistă a lui Tito. Când am vrut să plătim contravaloarea hârtiei și alimentelor, ministrul a spus: „facem această gratuitate pentru frații noștri din Serbia, încât ei să aibe jumătate de vagon de hârtie, iar jumătate să fie folosită pentru ziarul „Borba” de la Belgrad, care nu avea hârtie și apărea când și când, iar restul se dă armatei iugoslave, ca să se știe că noi românii știm să recunoaștem atunci când guvernării sârbi își apleacă urechea la nevoile și grijile sărmanilor frați români din Serbia.

Cam așa s-au întâmplat lucrurile până când în cele din urmă, cam prin luna martie 1945, a apărut primul număr din ziarul „Vorba noastră”, pe care l-am păstrat, iar la cel de-al doilea număr am trimis o scrisoare anonimă exprimându-mi anumite păreri în legătură cu unitatea fraților români din Serbia de Răsărit, că acum este momentul să alcătuiască o delegație și să mergă la mareșalul Tito, pentru ca printr-un memoriu argumentat să ceară școli în limba lor maternă, așa cum au românii din Banatul de Vest, lucru pe care l-au și făcut.

A fost o perioadă înfloritoare din 1960 înainte, nu numai pentru cetățenii iugoslavi dar și pentru românii din Serbia. Ziarul „Vorba Noastră” apărea săptămânal, îl primeam la ambasada României din Belgrad și ne întâlneam cu cei vreo 5 deputați ai românilor din Timoc. Ziarul a apărut la Zajecar, în grai muntenesc sau bănățean și atunci nu se făcea deosebire nici de către administrația iugoslavă între denumirea de român și vlah. Românii între ei își ziceau că sunt rumâni iar sârbii le ziceau când vlah când rumân.

Tot atunci au avut și un post de radio la Zajecar, tot în limba română și nu a pierit nici un sârb, nici un politician, nici un polițist, n-a pierit nici Serbia, nici Iugoslavia, ci dimpotrivă au început să înflorească spre invidia țărilor din răsărit, căzute sub cizma nemiloasă a comunismului sovietic. Românii din Timoc au rămas în Serbia, tot așa cum au fost, fără să fi păgubit cu ceva statul în care trăiesc.

Datorită biroului informativ de a București, în 1948 ziarul „Vorba Noastră” a fost suspendat, deci desființat, iar

piesele postului de radio Zăiceri al românilor din Timoc a fost transferat albanezilor de la Kosovo, pe care Tito și comuniștii lui îi lăudau pentru faptele de arme împotriva fascismului, iar pe Albania o socoteau o mare putere în Balcani, de aceea în 1946 trimiseseră vreo două divizii în Albania, ca să instruiască armata populară și să se alcătuiască o federație între Albania și Republica Federativă Iugoslavia. Iată că există o posibilitate de federalizare a provinciei Kosovo cu „prieteni lor sârbi”. Bine ar fi să se înțeleagă așa cum s-au înțeles sub administrația Tito, însă Tito era un croat, nu era sârb. Din 1948 până 1992, timp de 44 de ani ziarul nu a mai apărut, dar a văzut lumina zilei odată cu renașterea Mișcării democratice a românovlahilor din Serbia, în frunte cu Dimitrie Crăciunovici și Cedomir Pasatovici. Ziarul a apărut când la Zăiceri, când la Novisad, unde era redactor sef, Ildvoreanu și i s-a curmat apariția în 1999, odată cu moartea redactorului.

Lipsa de fonduri, neînțelegerile cu departamentul din București, care nu a mai avut buget pentru românii timoceni din 1999 până azi, deși se speră că se va înființa o direcțiune sau secretariat de stat alcătuit din oameni de cultură în cadrul ministerului educației și cercetării, așa cum au avut românii de peste hotare organizarea până în 1946. Sârbii, albanezii și toți vecinii văzându-ne nepăsători și în adâncă adormire i-au supus pe frații noștri la cea mai neagră persecuție și negație a drepturilor.

După această întâmplare cu atâtea riscuri și peripeții, mă întreb dacă astăzi ar mai face cineva ceea ce s-a făcut pentru cultura românească și înflorirea acesteia și dacă s-ar găsi azi vre-un ministru sau secretar de stat care să aibă curajul să primească în audiență imediat și în același moment să aprobe atâtea gratuități pentru românii din Timoc Serbia.

Astăzi dacă vrei să ajungi la un ministru, „te-a văzut Dumnezeu”, iar dacă vrei să publici un ziar, o revistă electronică sau alta și în calitate de organizație neguvernamentală, să fi silit să ceri un sprijin financiar înaintând un proiect, poți să fii sigur că în veci vecilor

proiectul nu va fi declarat corespunzător, iar banii poți să-i vezi pe lumea cealaltă.

De ce s-o fi schimbat în rău lumea aceasta, în numai 50 de ani? Ce ne facem, pe ale cui mâini cădem?

Cristea SANDU TIMOC

16.11.2007